

Проза

Сястрычка

Апавяданне

У шпіталі Ганна звычайна прачыналася ад аднаго і таго ж страшнага сну: нямецкіх самалётаў было ў небе столькі, колькі на Палессі па вясне чорнага варання, а з неба няспынна сыпала і сыпала смерць. Ворагі люта наступалі, бамбілі і абстрэльвалі калоны савецкіх войскаў, якія адступалі на ўсход. Вакол — тысячы бежанцаў, абозы з параненымі. І яна, маленькае дзяўчо, кожнага хоча ўратаваць...

Сёння ёй прыснілася санчасць, куды яна патрапіла адразу пасля заканчэння медвучылішча. Размяшчалася яна недалёка ад каманднага пункта палка, у прылеску. Толькі што з'явіўся пасыльны — туды тэрмінова выклікалі іх начальніка, капітана Сідарцова.

За старшага застаўся фельчар Быстроў — невысокі круглячок-мужчынка з хітрымі вочкамі. Яго ў палкавой санчасці чамусьці не любілі. Былы калгасны ветэрынар мала што быў няветлівы да іх, маладзенькіх медсястрычак. Увесь час бурчэў: і тое не так робяць, і гэта не так. Чапляўся без прычыны і да самай малодшай, ёй толькі нядаўна споўнілася шаснаццаць, — Ганны. Але за дзяўчыну аднойчы заступіўся Сідарцоў. Ваенурач пахваліў яе за стараннасць. А Быстроў, наадварот, пацярпеў ад начальства: атрымаў вымову. За нехайнасць. На дзяўчо з тае пары займеў крыўду. Праўда, больш не прыдзіраўся, не рабіў заўваг. Ubачыўшы яе, толькі чмыхаў носам і адварочваўся.

Уладзімір Гаўрыловіч

Уладзімір Мікалаевіч Гаўрыловіч нарадзіўся ў 1967 годзе ў в. Вятчын Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт МДП імя А. М. Горкага і ФГП журналістыкі. Працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Вятчынскай, дырэктарам Бялёўскай СШ Жыткавіцкага раёна. З кастрычніка 1997 года — галоўны рэдактар раённай газеты «Новае Палессе» (г. Жыткавічы). Член Беларускага саюза журналістаў. Піша на беларускай мове. Выдатнік друку Беларусі. Выдаў кнігі прозы «Споднія яблыкі» (1999), «Забранае шчасце» (2001), «Глыбокія карані» (2001), «На мяжы» (2003), «Плата за каханне» (2007) і інш. Аўтар кніг публіцыстыкі «Дзе над горадам лунаюць буслы», «На варце — днём і ноччу», «Жыватворныя крыніцы жыткавіцкага краю», «Крокі па роднай зямлі».

Лаўрэат шматлікіх рэспубліканскіх конкурсаў. Лаўрэат абласных літаратурных конкурсаў.

З лістапада 2005 года — член праўлення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі», са снежня 2005 года — старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі».

Ганне снілася, як надвячоркам, якраз у момант адсутнасці начальніка санчасці, немалады вусаты санінструктар прынёс на сабе з роты непрытомнага маладога салдата.

— Там... бой пачаўся... — толькі і паспеў паведаміць ён рыжаму фельчару і зусім юнай медсястры, што якраз аказалася побач.

Санінструктар ссунуў з плеч параненага на насілку і знік, нібы вецер.

Фельчар, які быў сведкам сотняў смярцей, зб'ялеў. Маленькай дзяўчынцы таксама стала кепска, хоць рукі яшчэ некалькі хвілін таму былі ў крыві — перавязвала такога ж маладзенькага лейтэнанта. Але гэтага хлопчыка, які толькі пачынаў жыццё, было асабліва шкада. Гады на два, не больш, ён выглядаў старэйшым за яе.

Кірпаты салдацік час ад часу ачуньваў, бездапаможна лыпаў вачыма, стагнаў ад нясцерпнага болю і зноў губляў прытомнасць. Рука яго была перабіта вышэй локця. Яна ледзьве трымалася на акрайку скуры, а вышэй быў накладзены жгут.

Хвіліны праз дзве салдацік зноў расплюшчыў вочы, а Быстроў і Ганна ўсё яшчэ разгублена пазіралі на яго, не ведаючы, што рабіць.

— Таварыш Быстроў, дапамажыце! — раптам скамандавала медсястра, авалодаўшы сабой. Фельчар чмыхнуў незадаволена, але нечакана для сябе падначаліўся, і па-ранейшаму разгублена лыпаў вачыма, у якіх застыла яшчэ і здзіўленне ад рашучасці гэтага дзіцяці — медыцынскай сястры.

Яны перанеслі параненага ў палатку. Ганна хутка зрабіла яму ўкол морфію, камфары, а затым супраць-

слупняковай сывараткі. Краі пашкоджанай скуры рашуча апрацавала ёдам. І толькі тады зірнула на фельчара. Ён, зб'ялелы, стаяў побач. Вачыма паказала, каб моцна трымаў за плечы няшчаснага салдаціка. Той быў у шокавым стане.

І раптам ён ачуняў. Агледзеўся. Відаць, зразумеў, што будзе. Яго вочы, васільковыя, глыбока пасаджаныя, прасілі ў яе, зусім дзяўчынкі, літасці.

Ад гэтай нямой просьбы ў Ганны задрывалі рукі. Але прымусіла сябе супакоіцца. Дастала з сумкі нож. Апрацавала яго ёдам і затым рашуча, без анестэзіі, аддзяліла руку салдата. Яна ведала, яе вучылі, што рабіць у такіх выпадках. Цесна перавязаўшы рану тугой павязкай, злёгка адпусціла жгут, дала трохі адпачыць руцэ, а потым зноў зацягнула яго. Салдат збалелымі вачыма зірнуў на яе з дакорам і зноў страціў прытомнасць.

— Усё... — ледзь гучна прашаптал яна і выцерла хусцінкай свой лоб, які густа пакрыўся пацеркамі поту.

— Ну, сястрычка... — толькі і змог адказаць ашаломлены фельчар. Відаць, хацеў пахваліць яе, але слоў не хапіла.

— Са жгутом ён павінен знаходзіцца, каб не развілася гангрэна, не больш двух гадзін... — быццам правяраючы свае веды, разгублена спытала ў Быстрова дзяўчына.

— Трэба тэрмінова ў медсанбат... — ачوماўшыся, пагадзіўся мужчына, і раптам упершыню за гэтыя месяцы ўсміхнуўся ёй. І чамусьці пачырванеў.

Разам перанеслі беспрытомнага салдаціка на стары воз, дзе ляжалі іншыя цяжка параненыя. Фельчар яшчэ

раз неяк вінавата ўсміхнуўся сястрычцы і моўчкі сышоў. Відаць, збіраўся распарадзіцца, каб параненых хутка павезлі ў медсанбат — сам пакінуць без нагляду санчасць не мог.

Ганне стала кепска: яе затрэсла, хістала ў розныя бакі. Страшна балела галава. Аднак дзяўчына прымусіла сябе вярнуцца ў палатку, дзе на століку засталася ляжаць акрываўленая чалавечая рука.

На вочы наплывалі слёзы. Але дзяўчына змагла-такі зрабіць тое, дзеля чаго сюды вярнулася. Ліхаманкава абгарнула руку бінтамі і, выйшаўшы з палаткі, пайшла да недалёкага хмызняку. Там выкапала лапатай невялікую ямку, з бояззю ссунула туды белы скрутак і хуценька прысыпала яго зверху зямлёй. Калі ўсё было скончана, дзяўчынку стала ванітаваць. Як крыху стала лепей, азірнулася: Быстроў стаяў каля падводы і глядзеў на яе. Загадкава ўсміхнуўшыся, скамандаваў, нарэшце, возчыку рухацца...

Яна застагнала ад болю, нібыта толькі што самой ампутавалі руку. Не расплюшчваючы вачэй, паварушыла пальцамі. Не, на месцы, левая і правая... Натрудна ўздыхнула. Зразумела, дзе яна. Ледзь не заплакала. Значыць, жывая. Жывая, пасля ўсяго кашмару, што адбыўся з ёю за гэтыя некалькі месяцаў. У вушах дагэтуль чуўся свіст, хаця ж кантузія праходзіла, і яна стала лепей чуць на правае вуха, якое, здавалася, аглохла назаўжды. Але ж — жывая...

— Ну, што, гарэмная, прачнулася?

Ганна расплюшчыла вочы. Каля яе сядзела на белым стуле немала-

дзенькая паўнатварая санітарка. Яна ўспомніла: страціла прытомнасць на чыгуначнай платформе. Мабыць, яе адтуль і даставілі ў шпіталь. Колькі яна тут ляжыць?

— Як вас завуць? — спыталася ў жанчыны, якая глядзела на яе з пашчотай.

— Цёткай Верай мяне заві, дзіцёнак божы... — усміхнулася яна.

— А цябе як матуля звала?

— Ганначкай...

— Вось і я цябе так буду зваць, Ганначка? Добра?

— Добра, цець Вера... — Ганна спрабавала ўсміхнуцца сасмяглымі вуснамі, але нічога ў яе не атрымалася.

— Што ж ты выцерпела, галубка? Ай-яй-яй... Яшчэ б лялькі гуляць, а столькі, відаць, наглядзелася... Так стагнала, дзяўчынанька, так стагнала, аж страшна... От ліха, гэтая вайна...

— А які сёння дзень? — Ганна ўсё ж здолела ўсміхнуцца ёй краечкам вуснаў.

— Чацвер, дачушка, чацвер, мілая. Сярэдзіна лістапада, лічы, мінула. Трэці дзянёк ты ў нас ужо. Абход быў, ты спала. Ваенурач забараніў цябе будзіць. Сказаў, пасля яшчэ раз прыйдзе. Добры ён, наш Гаўрылавіч. Ды што гэта я загаварылася. Давай я цябе крупнікам пакармлю...

— Я не хачу есці... — стомлена прамовіла дзяўчынка і заплюшчыла вочы.

— Табе ж трэба, такая ж ты надта худзенькая. Калі ж не будзеш есці, то доўга будзеш у ложку валяцца, у цябе вунь рэбры свецяцца... — завохкала санітарка.

— Можа, лыжку супу... — згадзілася, нарэшце, хворая, зразумеўшы, што жанчына ад яе не адстане.

— Давай, дзяўчынанька, лыжачку, другую...

Пусты, вадзяністы супчык-крупнік ёй падаўся нясмачным. Ды і глытаць было цяжка. Дзяўчына папярхнулася. Нейкія тры лыжкі толькі і здолела праглынуць. Заківала галавой, што больш не хоча. Санітарка не настойвала.

— Добра і гэта. Перадыхні, маленькая. Перадыхні, а я пакуль скажу ваенурачу, што ты, слава богу, ачомалася крыху...

Санітарка хуценька сышла, а хворая заплюшчыла вочы і зноў правалілася ў сон. Ён вырываў з яе бязвольнай памяці тое, што хацела б забыць...

Ганне сніліся чорныя лясы Чарнігаўшчыны. Чаму яны ёй здаюцца чорнымі? Лясы ж, здаецца, такія ж, як і на яе радзіме — густыя, зялёныя... Так, яна памятала: там такія ж змешаны лес — сосны, вольхі, елкі, бярозавыя гаі, арэшнікі. Чаму ж яны чорныя? Яна шукала адказу і не знаходзіла яго. Чаму яе не пакідаюць у спакоі чорныя лясы? Чаму так даймаюць, мучаць? Што гэта — знак нейкі?

Тут, у гэтым чорным лесе — такі знаёмы, крыху прыглушаны голас кампалка Іванова. Побач з ім — камісар, камандзір санчасці, сёстры, фельчары. Як яна ўзрадавалася ім у сне — знайшла ж, знайшла ж сваіх родных!..

— Падраздзяленні Паўднёва-Заходняга фронту аказаліся ў цяжкім становішчы — немцы бамбяць днём і ноччу. Мы не ведаем, на жаль, дзе

лінія фронту. Адчуванне такое, што ворагі насядаюць адусюль... — Іваноў вельмі сур'ёзны. Мякі пад вачыма, даўно не спіць.

Усе згодна ківалі галавамі, згаджаючыся: на ўсход — немцы, на поўдзень — немцы. Увесь час адступаючыя войскі знаходзіліся ў руху, і ўсюды натыкаліся на ворагаў.

Камбат працягваў:

— Сувязь з тылам адсутнічае, таварышы. Зразумела, што мы ў акружэнні: пасыльныя ў штаб дывізіі, медсанбат і да суседзяў не вярнуліся. З гадзіну не прайшло, як загінулі нашы таварышы... Так мы зможам загінуць усе. Дарагія таварышы, мы аказаліся ў вельмі цяжкім становішчы. У нас трыццаць восем параненых, якіх мы павінны выратаваць. Іх трэба вывезці. А для гэтага патрэбен добраахвотнік...

Усе апусцілі галовы, маўчанне зацягнулася.

Ганна паглядзела на Быстрова: а ён чаму ж маўчыць? Гэта ж яго задача — суправаджаць параненых у шпіталь. Няўжо спалохаўся? Эх ты, мужчына!

Нечакана для сябе дзяўчына ўстала і сказала:

— Я паеду з параненымі. Я камсамолка, і мне можна давяраць...

— Малайчына, дачка... — Іваноў падышоў да яе і моцна паціснуў руку. — Збірайся. І ніякай панікі, таварышы...

Хутка сабралі абоз. Падводы, якія ўзялі недзе ў навакольных вёсках, былі старыя. Ды і то іх было толькі шэсць. Цяжкапараненых паклалі па тры чалавекі на воз. Хто мог сядзець, сядзелі вакол ляжачых. «Лёгкія» ішлі побач. Выдалі сухі паёк. На трое сутак.

Камандзір палка, камісар і начальнік штаба правялі да ўзлеску. Там зрабілі інструктаж: ёй нікому не гаварыць з якой часці, дзе яна дыслацыруецца, хто камандзір.

Рушылі. Але куды, хто ведае? Вакол — чорны, чорны лес. Чаму, чаму ён такі чорны, гэты страшны лес?..

— Дачушка, што ж з табою? Ці ты зноў трызніш? Доктар, ёй зусім кепска... — праз сон прарваўся да яе голас санітаркі. Цётка Вера вохкала. Доктар намацаў пульс і пасля зрабіў аслабелай дзяўчыне ўкол.

— Адваявалася, мабыць, наша сястрычка... — уздыхнуў ён. Ганна чула ўсё, старалася расплюшчыць вочы, але не змагла, сілы пакінулі яе. А ёй так хацелася запытацца: чаму, чаму ён так кажа? Хто даў яму права так казаць? Не верыць ёй, Ганне? Яна ж — камсамолка! Няўжо, яна, такая маладая, больш не вернецца ў сваю санчасць? А як жа яны будуць, яе параненыя, без яе?

І зноў правалілася ў трывожны сон. Тыя ж чорныя лясы... Чаму ж яны чорныя? Няўжо пачарнелі, як і людзі, ад бяды, што прыйшла на іх зямлю? Ну, каб хто толькі адказаў, чаму такія чорныя гэтыя лясы?

Цэлы дзень блукалі па дарогах, але медсанбата там, дзе паказваў яго на карце начальнік штаба, не аказалася. Яна распарадзіласязначаваць на ўскрайку нейкай вёскі. Возчыкісяляне і лёгкія параненыя, пакуль медсястра рабіла перавязкі, згатавалі ў ядры кашу з грэчневага канцэнтрату. Ездавыя знайшлі калодзеж і прынеслі вады.

Ганна не адыходзіла ад цяжкага параненага. У яго ў грудзях усё хлёба-

ла. Дзяўчына разумела, што патрэбна тэрміновая аперацыя. Але што яна магла зрабіць? Салдат цяжка дыхаў, і медсястра зрабіла яму ўколы камфары. Але на другі дзень шляху гарэмнік памёр. Нібыта назло неба зацягнула чорнымі хмарами, а пасля доўга церушыў дождж.

Салдата пахавалі на вясковых могілках. Магілку выкапалі неглыбокую, сапёрнымі лапаткамі. На фанернай шыне алоўкам напісалі прозвішча нябожчыка і бінтам прывязалі да палкі. Паехалі далей.

У роспачы некалькі дзён Ганна кідалася з параненымі па забітых войскамі дарогах. Ёй ніяк не ўдавалася знайсці які-небудзь медсанбат ці шпіталь. Усе машыны былі загрузаны параненымі, ніхто не хацеў яе і слухаць. Адны паварочвалі направа. Другія — налева, а там, дзе ўзнікаў затор, — абавязкова з'яўляліся варожыя самалёты і пачыналі бамбіць. Страх божы! Як ёй хацелася плакаць! А яшчэ гэты чорны лес, здавалася, праследаваў яе...

Вечарам, на чацвёрты дзень, абоз пад'ехаў да нейкага населенага пункта. Збоку быў разбіты бамбёжкаю масток: калёсы неяк праязджалі, а машыны — не. Тут стаяла калона, машын было вельмі многа. Шафёры цягалі калоды — рабілі пераправу.

Ганна раптам убачыла, што да калоны пад'язджае легкавік. Рашэнне прыняла імгненна, адчайна. Яна папрасіла ў параненага лейтэнанта запалкі і накіравалася туды.

З машыны выйшаў шафёр, астатнія сядзелі на сваіх месцах. Медыцынская сястра ведала загад, але інакшага

выйсця, каб яе заўважылі і паслухалі, не знайшла. Чыркнула запалкай. Бліснуў кволенькі агонь.

Адразу ж адкрыліся дзверцы машыны і адтуль выйшлі двое. Пачуўся злосны вокліч:

— Навошта, баец, парушаеце загад?! Вы ж дэмаскіруеце калону! За гэта...

— Дазвольце далажыць. Я адказваю за гэты абоз. Суправаджаю трыццаць сем параненых. Адзін у дарозе памёр. Перавязкі рабіць няма чым. Прадукты закончыліся. Коні прысталі. Чацвёртыя суткі не ўдаецца знайсці ні медсанбата, ні шпіталю...

— Ваш нумар часці, прозвішча камандзіра, званне... — загадаў адзін з іх, высокі.

— Я не маю права гэта сказаць. Ваенная тайна... А маё званне малодшы сяржант, калі гэта так важна... — не спалохалася Ганна, чакаючы прысуду.

Адзін з выйшаўшых з машыны, відаць, камандзір, як зразумеў дзяўчынка, загадаў ад'ютанту разабрацца — і праз паўгадзіны ўсе параненыя былі размешчаны па аўтамашынах.

Сястрычка развіталася з кожным салдатам. Зрабіўшы сваю справу, вярнулася да аўтамабіля, дзе застаўся той высокі камандзір. Ён убачыў яе і выйшаў з машыны насустрач.

— Ну, малодшы сяржант, а ты маладзец! Перадасі гэтыя словы свайму камандзіру.

Яна стомлена ўсміхнулася і перапытала:

— Ад каго?

І той у адказ рассмяўся.

— А гэта, дарагая мая, ваенная тайна...

Раніцай пачалася бамбёжка. Дзіва: чорны лес выратаваў, схававі іх да ночы. Як толькі немцы перасталі з неба сыпаць бомбы, возчыкі раз'ехаліся дадому. А медсястра з радавым дзядзькам Яшам паехала шукаць свой полк, хаця не ведала, дзе яго цяпер шукаць...

— Трэба, дачушка, есці, набірацца сілы. Ты ж паглядзі, што з цябе засталася. Гэта ж трэба, і сарака кілаграмаў у цябе нямашака... — добрая цётка Вера сёння ёй недзе знайшла казінага малачка. — Табе набірацца сілы трэба, дзяўчо. Казінае малачко мёртвага падымае... Гэта ж трэба такое перажыць... Нехта з тваіх акружэнцаў прыходзіў. Цябе пытаўся. Ты трызніла. Ваенурачу раскажаў, якая ты геройская дзеўка. Малая, а смелая... І голад табе нішто, і балоты, і халодныя дажджы, а выйшла з акружэння. Слава Богу, да нас выбілася, а цяпер на ногі ў шпіталі цябе хутка паставім...

— Цёць Вера, а ў якім я горадзе? — Ганна крыху ачуняла і паспрабавала прыўзняць галаву.

— То ж у тульскай ты старонцы, дзіцятка божае... Горад Яфрэмаў. Чула пра такі? А сама ж, казалі, з Беларусі будзеш?

— З Палесся. Паляшучка я...

— Добрыя людзі — беларусы. Вельмі добрыя. Працавітыя. Вунь у нас лейтэнанцік паранены ляжаў. Як пайшоў на папраўку, то ўсё нам у шпіталі дапамагаў, пакуль не адправілі на фронт. Шкадавалі мы яго, каб галаву не склаў. Беларус таксама. Ці не з Гомеля, здаецца, родам. Добры хлопец. Табе б такога мужа, дзеўка. Каб

мірным даваенным часам... Але да гэтага, мабыць, далёка. Прэ фашыст... Пі малачко, сардэчная, падніме яно цябе на ногі. І яшчэ бульбіначку з'ямо... Згаладася ты, есці, мілая, табе трэба.

— Я, здаецца, напілася... А есці не хачу... — ледзьве знайшла сілы, каб прамовіць Ганна. — Я пасплю яшчэ, цётка Верка, можна?

— Паспі мілая. А як прачнешся, паспрабуем трохі пасядзецц на ложку, а можа, дасць Бог, паходзім сёння з табою. Ваенурач загадаў, каб цябе, як лепей стане, вадзілі абавязкова...

— Я не змагу...

— Зможаш, міленькая. Усё зможаш... Цяпер табе лепей будзе... — усміхнулася санітарка і сказала цішэй. — І вось што дачка... Тут быў капітан... Цікавіўся пра цябе. Я яго даўно прыкмеціла — часты госць у нас. Прыйдзе яшчэ. Дык думай, што яму сказаць. Хай немач міне цябе, дачушка...

Навіна ўзрушыла яе. Значыць, правяраюць. Што ж, так і павінна быць. Яна не баялася гэтай сустрэчы, пра якія не гаварылі, але ведалі ўсе.

Але ж заснуць Ганна цяпер не змогла. Думала пра чорны лес і ніяк не знаходзіла адказу: чаму ў яе снах ён чорны, а не зялёны? Навошта ўвогуле ўсё ёй сніцца, усё, што перажылося за апошнія некалькі месяцаў? Чаму яна не можа нічога забыць?

Доўга ляжала з расплюшчанымі вачыма. Пазірала ў столу. Чамусьці наплыло на памяць, як у першыя дні вайны з Мазыра ў Кіеў адпраўляўся параход, і іх, пяцёра дзяўчын — новаспечаных медсясцёр, вызначылі су-

праваджаць параненых. Параход быў трохпалубны, белы, з велізарнай трубой. Параненымі заклалі ўсе каюты, усе праходы і палубы — іх было больш трохсот чалавек. Пагрузілі прадукты, а таксама судны, "уткі", бінты, вату, жгуты. Такіх суднаў і "утак" яна ніколі раней не бачыла, аказваецца, увесь гэты інвентар быў выраблены для працы ў палявых умовах.

Параход быў відавочна перагружаны, таму ішоў павольна. Усю ноч медыцынскія сёстры кідаліся з каюты ў каюту, па палубах. Параненыя бесперапынку стагналі. У многіх хутка макрэлі павязкі, іх трэба было падбітоўваць. З усіх бакоў чуліся просьбы: таму трэба судна, таму «утка». Усе параненыя — хлопцы маладзья, і сястрычкам было сорамна сцягваць з іх штаны і ўсё рабіць сваімі рукамі, але, што зробіш, праклятая вайна, рабілі сваю справу. І нават не заўважылі, як знік сорам. Аднекуль з'явіліся словы, якія больш належалі мацярынскаму лексікону: «міленькі», «дарагі», «патрывай крышку», «цяпер усё будзе добра»... Пад раніцу яна паднялася на палубу — на двары ўжо светла, а думала, што ўсё яшчэ вечар — не заўважыла нават, як мінулася ноч.

На досвітку наляцелі самалёты, вакол пачалі ўзрывацца бомбы. Параход ад магутных хваляў шпурляла з боку ў бок, але ім пашчасціла: бомбы трапілі міма. Потым капітан падвёў параход да берага, хтосьці насёк галінак, і санітаркі з лёгкімі параненымі замаскіравалі імі палубы. Лес тады быў яшчэ зялёны, яна гэта добра памятае...

Увесь шлях да Кіева заняў больш трох дзён. На чацвёртыя суткі іх сустрэў «плывучы шпіталь». Катэры асвяцілі параход пражэктарамі, і санітары забралі ўсіх параненых, а іх, медсястрычак, высадзілі на беразе Дняпра побач з украінскай сталіцай.

Вярнуліся дзяўчаты ў Мазыр катэрам праз тыдзень. Горад было не пазнаць: людзі засмучаныя, усюды плач, слёзы, кожны дзень бамбёжка. Яны пайшлі ў вучылішча, дзе тыдзень назад ім афармлялі дакументы, а там ужо сядзіць зусім іншы камандзір, фарміруе новы батальён. Знаёмыя мазырскія дзяўчаты разышліся па хатах, а яна праціснулася да гэтага камандзіра і распавяла аб сабе, папрасілася на фронт. Ён праверыў дакументы, нешта запісаў у бланкот і сказаў, каб Ганна садзілася ў машыну. Вечарам яна была ўжо ў санчасці стралковага палка...

Яна раптам усміхнулася краечкамі сасмяглых вуснаў. Чамусьці згадала фельчара Быстрова. Ён усё ж мусіў расказаць начальніку санчасці, калі той вярнуўся назад: і як яна, Ганна, адрэзала таму маладзенькаму салдату руку, а пасля і закапала яе, як яе ванітавала і як плакала, нібы па блізкаму чалавеку над гэтай рукой. Сідарцоў пры ўсіх пахваліў яе: «Малайчына, толькі не палохайся больш і не хвалойся...»

Задумалася пра сваіх: дзе ж ты дзеўся, дзядзька Яша? Дзе вы, таварыш капітан Сідарцоў? Дзе ж вы, дзяўчаты-медсёстры з санчасці палка? Што з вамі сталася цяпер? Ці, можа, адступленне закончылася, і яе

аднапалчане гоняць фашыстаў назад, у іх логава? Шкада, што без яе...

Раптам Ганна заснула. Снілася высокае сіняе неба. Такого неба, здаецца, і ніколі дагэтуль не бачыла ў жыцці. Толькі дзе ж падзеліся людзі? Чаму яна апынулася пад гэтым дрэвам, якое не мела ніводнага лісточка? А на галінах віселі чыесьці вантробы і шматкі ад вопраткі. Па абвугленым ствале цякла чырвоная кроў. Вочы выядаў дым.

Ганна памацала свой жывот — цэлы, значыць, не яе кішкі вісяць на дрэве. Толькі галава кружылася. І сэрца тухкала, быццам хацела выскачыць з грудзей. Дзяўчына сабрала ўсе сілы і, хістаючыся, паднялася-такі на ногі. Стаяла доўга, не разумеючы дзе яна. Навокал — дзіўная цішыня. Аж страшна ад такой цішыні.

Мясціна была ёй незнаёмая. Побач вялялася пераламаная аглобля і раскрышанае кала — усё, што засталася ад падводы. Дзядзькі Яшы не было нідзе. Ганна зразумела, што адбылося самае кепскае, і заплакала.

Непадалёку стаяла адзінокая белая хата-мазанка, і дзяўчына, хістаючыся, паціху дабралася да яе. Слёзы цяклі самі па сабе — яна не магла іх спыніць. Так крыўдна, несправядліва ўсё складваецца. Куды цяпер ёй адной падацца? Дзе шукаць сваіх? Ці далёка яны? А што, калі немцы ідуць следам? Не, яна не павінна патрапіць у палон...

З хаты выйшла немаладая жанчына-украінка. Гаспадыня хутара дала дзяўчыне кавалак хлеба і малака, штосьці з хваляваннем гаварыла, аднак яна нічога не чула. Толькі

цяпер зразумела, што яе кантузіла. Дзяўчыну пачало трэсці, было вельмі холадна. І немаладая кабета пашкадавала няшчаснае дзіцё, якое спрабуе яшчэ ваяваць з такой сілай, дала ёй куфайку. Вывела за прыгуменне і паказала, у які бок сышлі савецкія войскі.

Па дарозе Ганну дагналі два чырвонаармейцы, і яны разам дайшлі да вёскі. Тут было сканцэнтравана шмат вайскоўцаў і машын. Машыны былі паўнютка параненымі, паміж імі снавалі ўрачы і медсёстры, якіх дзяўчына не ведала.

Яна зусім нічога не чула. Хацелася зваліцца на зямлю і спаць. Дужа балела галава. Паспрабавала ў салдат запытацца, куды закінуў яе лёс? Па губам здагадалася, што знаходзяцца яны недзе паблізу горада Лубны. Геаграфію ведала са школы няблага: гэта ж выходзіла Сумская вобласць. Так далёка ад родных мясцін!

Здаецца, толькі прыселі ў чужым садзе, нехта з салдат прынёс сліў, перакусілі імі. І раптам усё вакол закруцілася-заварушылася. Ганна не зразумела, што і здарылася. Але салдаты, што ішлі з ёю, пацягнулі за сабой. Беглі што ёсць сілы, але Ганна паспела азірнуцца і зразумела: за палямі, каля кіламетра ад іх, валузвышша, і там, выстраіўшыся як на парад, з'явіліся варожыя танкі. Яны пачалі расстрэльваць вёску.

Вакол была страшэнная неразбярыха. Усе рассыпаліся хто куды. А куды схаваешся? Ганна бачыла, што мост на ўскраіне вёскі быў разбураны нямецкай авіяцыяй — на Лубны

дарога перакрытая... Вось чаму ўсе кінуліся за вёску, у невялікі прылесак.

Хутка дабраліся да чорнага балотца, на якім нават кусты не хацелі расці...

— ...Тут, дачушка, да цябе прыйшлі... — раніцай добрая цётка Вера разбудзіла яе і са шкадаваннем паглядзіла Ганну па галаве. Дзяўчына ўсміхнулася ёй, як маці, з удзячнасцю.

— А хто прыйшоў?

— Давай паспрабуем сесці... — санітарка дапамагла ёй падняцца і спуściць ногі, прыкрыла іх коўдрай.

— Капітан Пятрэнка. Мне трэба задаць вам некалькі пытанняў...

Ганна падняла вочы і ўбачыла перад сабой чалавека ў вайскавай форме, і зразумела, хто перад ёй. Санітарка ціхенька знікла. Ганна агледзелася: у палаце больш нікога не было. Хворых, відаць, вывелі ў калідор.

Капітан быў доўгалыгі, са светлымі кароткімі валасамі. І, на яе шчасце, далікатны. Папрасіў расказаць падрабязна, як яна выходзіла з акружэння. Сёння Ганна адчувала сябе лепей, галава сапраўды не кружылася, але слабасць яшчэ не адступала. Яна магла гаварыць...

— У вас было раненне? — капітана цікавілі ўсе дробязі.

— Уначы мы прабіраліся маленькімі групкамі праз поле, невялікае балотца, на якім стаялі сцірты. Я страціла сваіх новых знаёмых, прыбілася да іншай групы. Разам прабіраліся ў лес, дзе — ніхто пра гэта не ведаў — чакалі фашысты. Немцы пачалі абстрэльваць нас аўтаматнымі трасіруючымі кулямі. Адна куля патрапіла

мне паміж нагамі. Я зразумела, што атрымала раненне абодвух сцёгнаў.

— І вы змаглі ісці далей? — усміхнуўся капітан. Дзяўчына зразумела, што ёй не давяраюць.

— Ранкі, на маё шчасце, былі павярхоўнымі, невялікімі. Праз нейкі час мне ўдалося схвацца за стогам сена. Я дастала з санітарнай сумкі індывідуальныя пакеты і проста павярх штаноў перавязала абодва сцёгны. Так стала лягчэй ісці... — Ганна гаварыла ціха, але дастаткова ўпэўнена.

— Што вы елі? — удакладніў афіцэр.

— Досвіткам ішлі па полі, на якім стаяла ў копах складзеная пшаніца. Мы ўсё ўзялі па снапу пшаніцы з сабой.

— Што было далей?

— Мяне кантузіла. Потым была нейкая вялікая вёска. Фашысцкія танкі. Танкаў было шмат. Зноў чорнае балотца. Кіламетры два. Чорны лес... Праз нейкі час патрапілі ў вялікі яр. Там ужо было вельмі шмат чырвонаармейцаў. Я схавалася ў хмызняку, дзе змагла, нарэшце, зрабіць сабе перавязку. Ранкі былі неглыбокія, адна насупраць другой, я апрацавала іх ёдам і перавязала чыстымі пакетамі. Цяпер не свяціліся мае ногі белымі павязкамі... — Ганна ўсміхнулася следчаму, і той ёй таксама. Хаця ж у яе і не знікала думка, што ёй не давяраюць, але адкінула яе: чаго ёй палохацца?

— На шчасце, у правым вусе стала шчоўкаць, і я пачала трохі чуць. Даведалася, салдаты распавялі, што ў канцы яра ёсць камандзіры і на-

ват генерал. Там выстаўлены вартавыя і нікога не падпускаюць. Потым высветлілася, што тут было ўсё камандаванне Паўднёва-Заходняга фронту.

— Пра гэта салдаты гаварылі адкрыта?

— Так. Там была крынічка, яны хадзілі туды па ваду...

— Што было далей?

— Не паспелі крыху адпачыць, як зноў пачулася буркатанне танкаў, а нямецкія аўтаматчыкі пайшлі па ўскраінах яра і стралялі. Па нас, як па жывых мішэнях. Мы хаваліся хто дзе. Многія выскоквалі ў поле — за імі ганяліся танкі, фашысты душылі, расстрэльвалі з аўтаматаў. Гэта было страшна. Добра, што хутка надышла ноч...

— Дзе вы былі ў гэты час?

— Хаваліся ў глыбіні яра, у хмызняку... Калі ноччу немцы крыху супакоіліся — хавалі загінуўшых у гэтым яры. Я бачыла, як зрабілі брацкую магілу для ўсіх. І тут я пазнала...

— Каго?

— Гэтага чалавека... Я пазнала па профілю... Яго цела ляжала на грудзе жоўтага пяску. Прамы, доўгі нос. Гэта быў камандуючы Паўднёва-Заходняга фронту... Так, генерал-палкоўнік Кірпанос. Гэта быў той, хто дапамог мне разгрузіць параненых з падвод на машыны...

— Гэта быў сапраўды генерал-палкоўнік? Вы не памыляецеся? — перапытаў капітан і нешта запісаў на лісце паперы.

— Гэта быў дакладна ён.

— Калі прыблізна гэта было?

— Я не ведала, зблытала дні, не дзе паміж 15 і 25 верасня... Вайна

працягвалася толькі тры месяцы, а здавалася, што прайшла цэлую вечнасць. Столькі перажыта...

— Вы сцвярджаеце, што бачылі пахаванне камандуючага фронту?

— Так. Пасля пахавання ўсіх, хто знаходзіўся ў гэтым яры, размеркавалі на групы па 25 чалавек. У нашай групе было тры дзяўчыны, за камандзіра старшы лейтэнант з ордэнам Чырвонага Сцяга на грудзях. Прозвішча я не ведаю... Нам загадалі ісці на Курск. Не ўвязвацца ў бой. Прабівацца ўначы. Днямі ў ціхіх месцы адпачываць. У населеныя пункты не заходзіць, каб не патрапіць у палон. У камандзіра быў кампас і карта. Але выходзячы з акружэння, нам прыходзілася перасякаць дарогі, па якіх днём і ўначы ехалі фашысты да фронту. І мы часта разбіваліся на невялікія групкі, каб не быць заўважанымі. Прызначалі месца сустрэчы ў якім-небудзь месцы, было такое, што чакалі адзін-два дні, але так і нікога не дачакаліся...

— У Курск выйшлі ўсе?

— Толькі восем чалавек. Старшы лейтэнант з намі ўжо не быў — мы раздзяліліся за два тыдні да гэтага... Брудныя, мокрыя, вашывыя, у разбітых кірзавых ботах мы дабраліся да Курска. Ішоў мокры снег, было вельмі волка. А тут... Горад якраз пакідалі нашы часці, і на нас ніхто проста не звяртаў ніякай увагі...

— Як вы патрапілі ў Яфрэмаў? — капітан увесь час нешта памячаў алоўкам у сваім планшэце.

— Калі мы ішлі ўздоўж дарогі, нас пашкадавалі чырвонаармейцы і ўзялі ў машыну. Уначы часць, з якой мы ця-

пер ехалі, перагрузілася на чыгуначныя платформы. Да раніцы прыехалі на станцыю Мармыжы, дзе цэлы дзень стаялі... Прабачце, у мяне закружылася галава...

— Можна, вады... — прапанаваў капітан і падсеў да яе на ложка, баючыся, каб дзяўчына не звалілася з ложка.

— Не, дзякуй. Так са мной бывае часта. Праз хвілінку пройдзе... — усміхнулася Ганна. Я магу працягваць, прайшло...

Капітан перасеў на стул, глядзеў на яе ўважліва. Ганна, нібы просячы прабачэння, усміхнулася і працягвала расказваць.

— Было сонечнае надвор'е, а гэта перашкаджала руху. На наступную ноч прыехалі ў Яфрэмаў. Раніцай да нас падышоў камандзір танкавай брыгады і камісар. Распыталі, арганізавалі нам памывачны пункт, далі чыстую бялізну, боты, абмундзіраванне. Вядома, усё не па памеры. Замест куфак выдалі танкісцкія бушлаты шэрага колеру. Нам патлумачылі, што перад гэтым на подступах Курска быў моцны бой, многія там загінулі. Таму нас змаглі апрануць і абуць, пакуль інтэндант яшчэ не прывёў у парадак дакументацыю. Далей вы ведаеце, я, мабыць, страціла сілы...

— Што ж, таварыш малодшы сяржант. Усё сыходзіцца. Пытаньняў больш няма. І калі б не ваша здароўе, то вы мелі б магчымасць прадоўжыць службу... — падагуліў капітан і загарнуў свой планшэт.

— Я папраўлюся... Я абавязкова папраўлюся... — здзівілася такому паведамленню дзяўчына.

— Тут, разумееце, урачы. Мы ім не ўказ. Дыстрафія. Вы падлягаеце дэмабілізацыі. Для вас вайна закончана, прабачце...

Капітан развітаўся, а Ганна заплюшчыла вочы, з якіх выкочваліся горкія слёзы.

Цяпер добрай санітарцы не трэба было знаходзіцца пастаянна каля Ганны. Дзяўчына старалася больш есці, днём і ноччу смактала ржаныя сухары, і праз тыдзень заўважна пачала папраўляцца. З дапамогай цёткі

Веры яна спачатку вучылася хадзіць па палаце, пасля сама выходзіла і на калідор. Там падоўгу стаяла ля акна і ўзіралася на недалёкі заснежаны лясок. Цяпер ён ёй зноў бачыўся зялёным. Як дома, дзе пакуль быў вораг.

Праз два тыдні яна атрымала накіраванне ў медсанбат адной са стралковых дэвізій, на перадавую лінію фронту. Сястрычка не думала, што гэта быў толькі пачатак страшнай вайны...

*сюжэт аснованы на рэальных падзеях.